

Startnotitie Engels en Nederlands als vreemde taal voor St. Eustatius en Saba

ACTUALISATIE KERNDOELEN

Startnotitie Engels en Nederlands als vreemde taal Sint-Eustatius en Saba

Februari 2024

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2024 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Mariëtte Hoogeveen, Marion Snetselaar

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

1.8055.872

Inhoudsopgave

Inleiding	5
1. Taal in maatschappij en onderwijs	6
2. Huidige situatie en positie van de leergebieden	8
2.1 Engels	9
2.1.1 Huidige wettelijke kaders	9
2.1.2 Praktijk op de scholen	9
2.1.3 Gerealiseerd curriculum	11
2.2 Nederlands als vreemde taal	12
2.2.1 Huidige wettelijke kaders	12
2.2.2 Praktijk op de scholen	13
2.2.3 Gerealiseerd curriculum	15
3. Probleemanalyse	16
3.1 Engels	16
3.1.1 Grote diversiteit in de instroom	16
3.1.2 Ontbreken van schooltaalbeleid	16
3.1.3 Standaard en lokaal Engels	17
3.1.4 Geen zicht op prestaties	17
3.1.5 Disbalans tussen de domeinen	18
3.1.6 Onvoldoende aandacht voor 'comprehensive reading skills'	18
3.2 Nederlands als vreemde taal	18
3.2.1 Wettelijke kaders sluiten niet aan	18
3.2.2 Grote diversiteit in de instroom	19
3.2.3 Ontbreken van schooltaalbeleid	19
3.2.4 Positie Nederlands als vreemde taal in het onderwijs	19
3.2.5 Ambities worden niet gehaald	20
3.2.6 Ontbreken van passende toetsen/examens	21
3.2.7 Discrepantie doelen/methodes en onderwijspraktijk	21
3.2.8 Onvolledig aanbod in methodes	22
4. Ontwikkelingen Engels en Nederlands als vreemde taal	23
4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen	23
4.1.1 Kansengelijkheid en risico op laaggeletterdheid	23
4.1.2 Meertalige maatschappij	23
4.1.3 Digitale geletterdheid	24
4.2 Ontwikkelingen in de leergebieden	24
4.2.1 Curriculaire ontwikkelingen	24

4.2.2	Meertaligheid als kans	24
4.2.3	Taal in andere vakken	25
5.	Curriculaire uitdagingen Engels en Nederlands als vreemde taal	26
5.1	Schoolniveau	26
5.1.1	Breed gedragen meertalig schooltaalbeleid	26
5.2	Engels	26
5.2.1	Niveaubepaling en toetsing	26
5.2.2	Meer aandacht voor zij-instromers	27
5.2.3	Aandacht voor de overgang naar Standaard Engels	27
5.2.4	Betere balans tussen de taaldomeinen	27
5.2.5	Stimuleren van hogere-orde-leesvaardigheid	27
5.3	Nederlands als vreemde taal	28
5.3.1	Passende kerndoelen	28
5.3.2	Heroverwegen ambities en vaststellen niveaus	28
5.3.3	Passende toetsen en examens	29
5.3.4	Betere balans tussen de taaldomeinen	29
5.3.5	Afstemming van kerndoelen op doelen uit leerlijn	29
6.	Randvoorwaarden	30
6.1	Wetgeving en niveaus	30
6.2	Onderwijsleermaterialen Nederlands als vreemde taal	30
6.3	Professionalisering	30
7.	Referenties	32

Inleiding

Deze startnotitie biedt zicht op de relevante en actuele ontwikkelingen voor Engels en Nederlands als vreemde taal (NVT) in het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het speciaal onderwijs. Startnotities zijn een belangrijk instrument in de actualisatie van kerndoelen. Ze brengen de ontwikkelingen binnen onderwijsbeleid, onderzoek, onderwijspraktijk en samenleving in kaart en leggen zo een solide basis onder het ontwikkelwerk.

Voor de leergebieden Engels en Nederlands als vreemde taal op Sint-Eustatius en Saba is een startnotitie noodzakelijk, omdat de (onderwijs)context aanzienlijk verschilt van die in Nederland. Daarnaast gaat het op Sint-Eustatius en Saba om Nederlands als vreemde taal en heeft het leergebied Engels een andere status: behalve schoolvak is het ook instructietaal.

Bij de totstandkoming van de startnotitie zijn leerkrachten primair onderwijs (po) en onderbouw voortgezet onderwijs (vo), schooldirecties en -besturen en plaatselijke onderwijsbeleidsmedewerkers betrokken middels vragenlijsten en gesprekken. Ook was er een expertbijeenkomst met lerarenopleiders, toetsdeskundigen, coaches, wetenschappers en vakdidactici en hebben we informatie verzameld tijdens werkgroepbijeenkomsten (SLO project Curriculumondersteuning Caribisch Nederland). Ten slotte hebben we onderzoek en literatuur gebruikt.

De startnotitie bestaat uit de volgende hoofdstukken:

1. taal in maatschappij en onderwijs
2. huidige situatie en positie van de leergebieden
3. probleemanalyse
4. ontwikkelingen in maatschappij en leergebieden
5. curriculaire uitdagingen
6. randvoorwaarden

In de hoofdstukken komen de leergebieden deels apart en deels gezamenlijk aan bod. Waar de verschillen groot zijn, komen de leergebieden in aparte paragrafen aan bod (hoofdstuk 2, 3 en 5). Als er een sterke samenhang of overeenkomst is, komen ze tegelijk aan bod (hoofdstuk 4 en 6).

1. Taal in maatschappij en onderwijs

Volgens Statline (2023) sprak in 2021 op Sint-Eustatius 51.5% en op Saba 57.3% van de bevolking meer dan één taal. Onder de verschillende gesproken talen staat Engels op de eerste plaats: op Sint-Eustatius 93.6% en op Saba 97.6%, gevolgd door Nederlands (38.2% en 33%) en Spaans (31.5% en 31.8%). Engels is de voertaal van 81.2% en 83.3% en Nederlands 3.6% en 4.1%. Voor het grootste deel van de bevolking op Sint-Eustatius en Saba is het Stataans of Sabaans Engels de eerst verworven taal.¹ Op beide eilanden wordt daarnaast in een substantieel aantal gezinnen Spaans gesproken en komen ook Kantonees, Haïtiaans en Jamaicaans-Creools, Papiamentu en Nederlands voor (en op Saba ook Duits, Frans en Tagalog - een van de hoofdtalen op de Filippijnen). De meest gebruikte omgangstaal is het Stataans of Sabaans Engels (Bakker, 2021). Het gebruik van het Nederlands beperkt zich tot formele domeinen, zoals het onderwijs en de arbeidsmarkt (met name bestuur). Sinds de staatkundige veranderingen van 10 oktober 2010 is het aandeel van het Nederlands in formeel-institutionele contexten toegenomen.² Op basis van de *Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba* (artikel 4c tot en met 4i) is Nederlands de taal van de wet, de rechtspraak en de overheid, maar kan een andere taal dan Nederlands worden gebruikt, als het doelmatiger is en de belangen van derden niet onevenredig schaadt. Binnen de overheid en tussen de overheid en particulieren gebruikt men voornamelijk Engels, ook schriftelijk.

Op Sint-Eustatius zijn er vier po-scholen en op Saba is een school voor po. De *WPO BES* (art. 12, lid 7) bepaalt dat de lessen in het po in het Engels en Nederlands worden gegeven. Op Sint-Eustatius is er een vo-school, net als op Saba. Het *Besluit Saba Comprehensive school en Gwendoline van Puttenschool BES* bepaalt dat het onderwijs op deze vo-scholen wordt gegeven in het Engels. Op Saba is het po- en vo-onderwijs al sinds 1986 Engelstalig. Het vo is

---

¹ De officiële benamingen zijn Statian/Saban English Lexifier Creole. De basis daarvan wordt gevormd door grammatica en syntaxis van talen die hoogstwaarschijnlijk via West-Afrika zijn meegebracht naar Saba en Sint-Eustatius. Daarbij leverde het Engels, de taal van de kolonisator, het grootste deel van de woordenschat.

² Sindsdien zijn Bonaire, Sint-Eustatius en Saba bijzondere gemeenten en rechtstreeks onderdeel van Nederland. Deze staatkundige verandering wordt gewoonlijk aangeduid met 10-10-10.

gekoppeld aan het systeem van het Caribbean Examinations Council (CXC).³ Op basis van onderzoek (Drenthe et al., 2014; Faraclas et al., 2013) is Sint-Eustatius met ingang van het schooljaar 2015-2016 overgegaan op Engels als instructietaal en voor het vo op het CXC-systeem. Uit onderzoek van Faraclas et al. (2013) bleek gebruik van Nederlands als instructietaal een negatief effect te hebben op de leerprestaties van de leerlingen in het Engels en het Nederlands. Drenthe et al. (2014) concludeerden dat het voor de meeste leerlingen op Sint-Eustatius het beste was een goede basis te krijgen in de taal die het dichtste bij hun moedertaal ligt: het standaard Engels. Een goede beheersing daarvan zou ook betekenen dat de leerlingen een hoger niveau bereiken in de andere vakken. Nederlands werd gepositioneerd als een verplichte 'sterke vreemde taal'. Het Engels dat op school wordt gebruikt of verwacht in methodes, mondelinge instructie, toetsen en examens, verschilt van de eerst verworven taal van de meeste leerlingen en kan worden beschouwd als een additionele taal.⁴ De meeste scholen gebruiken het standaard Engels als instructietaal. Leerkrachten vinden het wel belangrijk de leerlingen ervan bewust te maken dat het Stataans en Sabaans Engels gerespecteerde talen zijn.

---

³ Zie voor meer toelichting op dit systeem de website: <https://www.cxc.org/>

⁴ Vanaf nu noemen we het Engels dat op school wordt gebruikt/vereist, 'standaard Engels'. Dit is een paraplu-term voor officieel erkende en gestandaardiseerde varianten van het Engels, zoals deze wereldwijd in het onderwijs worden gebruikt (Faraclas et al. 2013).

2. Huidige situatie en positie van de leergebieden

In het po en de onderbouw van het vo levert het Engels als schoolvak en instructietaal een essentiële bijdrage aan de beheersing van het Engels. Een goede taalbeheersing is van groot belang voor deelname aan een geletterde, meertalige en pluriforme samenleving en voor succesvolle participatie op school (*kwalificatie*). Taal is immers een belangrijk middel om grip op de werkelijkheid en de wereld te krijgen. Door deze conceptualiserende functie heeft het taalonderwijs essentiële relaties met de andere leergebieden in het onderwijs. Door kennis van en inzichten in taal (inclusief het Stataans en Sabaans Engels) en cultuur te ontwikkelen, worden leerlingen ondersteund en uitgedaagd om zich te ontwikkelen tot actieve en kritische burgers. Leerlingen die zich taalcompetent en cultuurbewust voelen, zijn beter toegerust om hun verantwoordelijkheid te nemen in de samenleving (*socialisatie*). Ten slotte leren leerlingen door middel van taal gevoelens, ervaringen, meningen en feiten onder woorden brengen, interpreteren, vastleggen, evalueren en nuanceren (*persoonsvorming*). Nederlands maakt op Sint-Eustatius en Saba als schoolvak deel uit van het onderwijsaanbod in het po en vo en heeft de status van 'sterke vreemde taal'. De beheersing van het Nederlands als vreemde taal (NVT) draagt, zij het in mindere en wisselende mate, eveneens bij aan de kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming van leerlingen. Het Nederlands is op beide eilanden immers de bestuurstaal en een belangrijk vak op school.

Artikel 12 van de WPO-BES bepaalt dat in het po op Sint-Eustatius en Saba de schoolvakken Engels en NVT worden gegeven. Het *Besluit Saba Comprehensive school en Gwendoline van Puttschool BES* en voor een deel de *WVO-2020* bepalen dit voor het vo.⁵ In het *Besluit* is vastgelegd dat de onderbouw van het vo is gericht op CCSLC (Caribbean Certificate of Secondary Level Competence) en de bovenbouw op CSEC (Caribbean Secondary Education Certificate), CVQ (Caribbean Vocational Qualification), praktijkonderwijs en eventueel CAPE (Caribbean Advanced Proficiency Examination).⁶ Op basis van het *Besluit* hebben beide vo-scholen de ruimte om volgens het CXC-systeem invulling te

---

⁵ Het *Uitvoeringsbesluit WVO 2020* (hoofdstuk 9, Caribisch Nederland) is uitsluitend van toepassing op het praktijkonderwijs en het buitenschoolse praktijkgedeelte.

⁶ CAPE volgt op CSEC en bereidt voor op wetenschappelijk onderwijs. Het omvat ten minste zes CAPE-vakken, waaronder in ieder geval English language and literature, Mathematics en Caribbean Studies. Nederlands is geen onderdeel, want al afgesloten in het CSEC.

geven aan de onderbouw vo (eerste drie leerjaren; daarna worden de leerlingen uitgesplitst naar CVQ en CSEC). Het schoolbestuur als bevoegd gezag richt voor de onderbouw een samenhangend onderwijsprogramma in, gebaseerd op CCSLC-onderwijs. De CXC-examens (alleen voor CSEC) leiden niet tot een diploma, maar tot een certificaat per behaald examen. NVT staat buiten de CXC-structuur.

2.1 Engels

2.1.1 Huidige wettelijke kaders

Het *Besluit kerndoelen WPO-BES* (art. 3) beschrijft de kerndoelen voor Engels voor het po. Deze zijn identiek aan de kerndoelen Nederlands uit Europees Nederland. Voor het vo zijn er geen kerndoelen.⁷ In het vo is Engels in CCSLC (en CVQ en CSEC) verplicht. De CCSLC-vakken kunnen worden afgesloten met een examen, maar dat is niet verplicht. Op de Saba Comprehensive School (SCS) doen sommige leerlingen dit. De Gwendoline van Puttenschool (GvP) sluit de onderbouw af met de CCSLC-toetsen.

2.1.2 Praktijk op de scholen

Het aantal minuten voor het vak Engels varieert op Sint-Eustatius voor groep 1 en 2 tussen 150 en 300 minuten per week en loopt daarna op tot tussen 225 en 555 minuten per week, waarbij het aantal minuten met de verschillende leerjaren oploopt. Op Saba gaat het in groep 1 en 2 om 200 minuten per week en loopt het daarna op tot 480 minuten in groep 8. De uren zijn niet uitgesplitst voor de verschillende domeinen in het taalonderwijs. Uit de respons in de ontwikkelgroepen komt het beeld naar voren dat vanaf groep 3 veel tijd en aandacht worden besteed aan leesvaardigheid (in de onderbouw technisch lezen en vanaf de middenbouw begrijpend lezen) en spelling en grammatica. Daarna volgen mondelinge taalvaardigheden en woordenschat. De minste tijd gaat naar schrijfvaardigheid. In de onderbouw vo wordt op Sint-Eustatius in het eerste leerjaar vier lessen aan Engels ingeroosterd, in het tweede leerjaar drie uur. Op Saba betreft het vier lessen van 45 minuten per week. Uitgesplitst naar de domeinen staan in de eerste twee leerjaren luistervaardigheid, spreken en gesprekken voeren en leesvaardigheid (leesbegrip) wekelijks op het rooster. Spelling en grammatica, schrijfvaardigheid (vooral op zinsniveau), en woordenschat staan dagelijks op het rooster. Volgens Bakker (2021a/b) zou het feit dat luister- en kijkvaardigheid geen deel uitmaken van het CXC-examen mede debet zijn aan de geringe aandacht hiervoor in het onderwijs.

---

⁷ Het *Besluit kerndoelen onderbouw VO BES* is niet meer van toepassing. De kerndoelen Engels en Nederlands uit het *Uitvoeringsbesluit WVO 2020* gelden niet voor Sint-Eustatius en Saba.

In 2015 ontwikkelde SLO in samenwerking met de po-scholen op Sint-Eustatius *Continuous Learning Strands English* (Hoogeveen et al., 2016a). Deze zijn sindsdien uitgangspunt bij het schoolvak Engels op de po-scholen op Sint-Eustatius en in de onderbouw van het vo. Aanleiding voor de ontwikkeling was de transitie van Nederlands naar Engels als instructietaal. Het curriculum moest aangepast worden aan hogere eisen voor het vak Engels. De leerlijnen Engels zijn gebaseerd op de Nederlandse kerndoelen voor Nederlands, de tussendoelen Nederlands voor het Funderend onderwijs op Curaçao en het onderwijsaanbod in *Journeys*, de methode voor Engels die tot voor kort in het po werd gebruikt. In de leerlijnen wordt per combinatie van twee leerjaren in een doorlopende lijn het onderwijsaanbod voor de verschillende domeinen van het taalonderwijs Engels beschreven. Ze zijn uitgewerkt in periodeplanners, waarmee vooral in het po wordt gewerkt. Ze vormen de schakel tussen de kerndoelen en de leerlijnen enerzijds en het onderwijsaanbod uit de methodes anderzijds, omdat de planners het onderwijsaanbod uit de methodes koppelen aan de kern- en tussendoelen. Hoewel de leerlijnen en planners ook de onderbouw van het vo beslaan, is daar vooral de CCSLC-syllabus basis en richtlijn.⁸ Op Saba is het Engels al sinds 1986 de instructietaal in het onderwijs. De scholen op Saba participeerden in 2015 niet in het leerlijnentraject.

Leerlijnen en periodeplanners geven richting aan het uitgevoerde curriculum, maar geven geen zicht op wat er in de klassen precies gebeurt. Vaak zijn de gebruikte leermiddelen leidend voor de vormgeving van het onderwijsaanbod in de klas. Er zijn echter voor Sint-Eustatius en Saba weinig analyses van leermiddelen die zicht geven op het onderwijsaanbod. Ook is er geen empirisch onderzoek naar het feitelijke onderwijsaanbod in de klas. We baseren ons dus vooral op rapportages van docenten over hun praktijk.

In het po op Sint-Eustatius werd tot en met het schooljaar 2022-2023 de Amerikaanse methode *Journeys* gebruikt. In de groepen 1 en 2 werd gebruik gemaakt van *Journeys* voor grade K; op sommige scholen werd dit aangevuld met *Trace the letter books* and *Hooked on Phonics*. De methodes worden gebruikt in de groepen 3 tot en met 8 (grade 1-6). Met ingang van het schooljaar 2023-2024 stappen drie scholen op Statia over op de methode *Into Reading*, die schoolbreed wordt ingevoerd. Daarbij zal de leerstof voor één leerjaar Kindergarten (negen modules) uit *Into reading* worden verdeeld over twee leerjaren (K1 en K2).⁹ Een school werkt nog een aantal jaren met de

---

⁸ De 'general' en 'specific objectives' in de CCSLC-syllabus blijken grotendeels overeen te komen met de doelen voor form 1-2 in de leerlijnen.

⁹ *Into reading* voor grade K omvat stof voor 1 jaar, omdat kleuteronderwijs in de VS op 5-jarige leeftijd start.

nieuwste versie (2017) van *Journeys*. Op Saba werd al eerder overgestapt op de methode *Into reading*. Daar wordt in K1 en K2 *High Scope* gebruikt. *Into Reading* is een totaal methode, waarin alle domeinen van het taalonderwijs aanbod komen. De docenten rapporteren er tevreden over te zijn, hoewel sommigen de methode als overladen ervaren. Over het algemeen acht men het materiaal voldoende om de huidige kern- en tussendoelen Engels te bereiken. Naast de methodes worden aanvullende en oudere materialen voor vooral grammatica en spelling gebruikt. Soms wordt het aangevuld met materiaal voor kijken/luisteren en lezen. In het vo volgt men (de indeling in) de CCSLC-syllabus, waarin het onderwijsaanbod voor de verschillende domeinen opgebouwd is in modules. Daarnaast gebruiken ze aanvullende methodes: *English Alive*, *A comprehensive English course*, *English for all* en -op Saba- *Achieve*. Ook gebruiken ze materiaal van internet.

Informatie uit de werkgroepen leerlijnen en periodeplanners laat zien dat het onderwijsaanbod gekenmerkt wordt door:

- een sterke focus op grammatica en spelling en minder op mondelinge vaardigheid (zie ook Bakker, 2021);
- weinig aandacht voor het taalleerproces (gebruik van strategieën, aandacht voor verschillende fasen bij het uitvoeringsproces van taaltaken);
- een productgerichte benadering: veel aandacht voor correct taalgebruik en vorm.

2.1.3 Gerealiseerd curriculum

Er zijn voor het po geen bronnen die een beeld geven van de prestaties van leerlingen op stelselniveau, gebaseerd op wettelijke kaders en gemeten in gestandaardiseerde toetsen.¹⁰ De vorderingen van de leerlingen worden tot dusver gepeild met methodegebonden toetsen. De regelgeving over het schooladvies en de doorstroomtoets po is grotendeels niet van toepassing op Sint-Eustatius en Saba: van het *Toetsbesluit PO* gelden alleen de bepalingen over de toetsen die verbonden zijn aan een Leerling Volgstelsel (LVS) (*Ontwerpregeling Besluit doorstroomtoetsen PO, Nota van toelichting*). Een LVS voor Engels wordt nog niet gebruikt. De GvP neemt bij alle leerlingen van groep 8 en klas 1 en 2 van het vo de *Progress Test in English* van de Britse organisatie Granada Learning Assessment af. Wij beschikken niet over de resultaten

---

¹⁰ De Inspectie beoordeelt de onderwijsresultaten nog niet, omdat er nog geen betrouwbare normen en ondergrenzen voor de eindtoetsing zijn. Wel gaat zij na wat de beschikbare resultaten de school vertellen over de ontwikkeling van de leerlingen en de kwaliteit van het onderwijs.

hiervan. Dat geldt ook voor de CCSLC-toetsen die GvP einde onderbouw afneemt.

Drenthe et al. (2014) adviseren niveau B1 (mavo) of B2 (havo) als eindniveau voor de meeste leerlingen. Bakker (2021) heeft met de aan ERK-niveaus gekoppelde Oxford English Placement Test de taalvaardigheid Engels en de groei daarvan bij po- en vo-leerlingen op Sint-Eustatius en Saba getest en constateert dat ze een hoog niveau in Standaard Engels hebben en voldoen aan de vereisten van het CSEC-examen (zie ook 3.1.5).¹¹ De Inspectie (2023) constateert dat de po-leerlingen op Saba goed presteren bij Engels, maar dat begrijpend lezen nog wat achterblijft en gerichte intensivering van aanbod en aanpak in de lagere groepen vereist is. De opmerking van respondenten dat, met het oog op de andere vakken, 'higher comprehensive reading skills' gewenst zijn, sluit hierbij aan.

2.2 Nederlands als vreemde taal

Met de transitie naar Engels als instructietaal heeft Nederlands op school de status van sterke vreemde taal gekregen, die uitsluitend nog als vak wordt aangeboden. Het in de wet niet gedefinieerde concept 'sterke vreemde taal' gaat over hoe het Nederlands in het onderwijs wordt aangeboden, de intensiteit en het nagestreefde beheersingsniveau. (Drenthe et al., 2014; Faraclas et al., 2013). Bij de transitie naar Engels als instructietaal is aangegeven dat de onderwijstijd in het po wekelijks drie uur moet beslaan en dat er een hoger niveau wordt verwacht dan gebruikelijk voor een vreemde taal.

2.2.1 Huidige wettelijke kaders

Het *Besluit kerndoelen WPO-BES* (art. 3) beschrijft de kerndoelen voor het vak Nederlands in het po. Dat zijn dezelfde kerndoelen die ook voor Engels gelden en die identiek zijn aan de kerndoelen Nederlands uit Europees Nederland. Voor de onderbouw vo zijn er geen kerndoelen Nederlands. Het vak en de afsluiting ervan worden geregeld door artikel 7 van het *Besluit Saba Comprehensive school en Gwendoline van Puttenschool*. Dat bepaalt dat het basisvak Nederlands in CCSLC, CVQ en CSEC verplicht is en relateert de uitstroomniveaus aan het ERK. Voor Nederlands als basisvak geldt voor CVQ A2 en voor CSEC B1. Voor Nederlands als verdiepingsvak gelden respectievelijk B1 en B2. Het basisvak wordt afgesloten met een schoolexamen (van het bevoegd gezag) en het verdiepingsvak met een centraal examen dat bij ministeriële regeling wordt vastgesteld. De meeste leerlingen sluiten af met het basisvak. De verplichting

---

¹¹ Het betrof op Sint-Eustatius en Saba leerlingen van groep 8 (1 school) en leerlingen uit alle klassen in het vo.

van het basisvak Nederlands geldt niet voor de leerling in het praktijkonderwijs en voor de CAPE leerling.

Het vak Nederlands valt buiten de CXC-regeling en de beoordeling telt niet mee voor het wel of niet slagen voor het CXC-onderwijs. De leerling krijgt bij het met goed gevolg afleggen van het CXC-onderwijs én het met een voldoende (6 of hoger) afsluiten van het vak verdiepend Nederlands een schooldiploma (*Besluit* artikel 24). Dit schooldiploma geeft in beginsel recht op toelating tot vervolgonderwijs op Bonaire of in Europees Nederland. Dit geldt niet voor de afronding met Nederlands als basisvak. Daarom zijn scholen verplicht een verdiepend vak Nederlands en bijbehorend examen Nederlands aan te bieden aan leerlingen die daarom vragen. De niveaus van het verdiepende vak Nederlands zijn zo gekozen dat een leerling voldoende taalvaardigheid Nederlands heeft om een Nederlandstalige vervolgopleiding te kunnen volgen. Voor het verdiepende vak Nederlands wordt bij ministeriële regeling aangegeven van welke examens de school gebruik mag maken.¹²

2.2.2 Praktijk op de scholen

Op Sint-Eustatius zijn er grote verschillen tussen de vier po-scholen in tijdsbesteding aan NVT. Deze varieert van 60 tot 150 minuten per week voor de laagste groepen, oplopend tot 240 tot 300 minuten in de middenbouw en 360 tot 420 minuten uur in de bovenbouw. Op de po-school op Saba rapporteren de leerkrachten 30 minuten per week in groep 1 en 2, ruim 120 minuten in groep 3 en 180 minuten in de overige groepen. De tijdsbesteding op Sint-Eustatius en Saba verschilt dus aanzienlijk van elkaar. De vo-school op Sint-Eustatius besteedt drie tot drie en een half klokuren per week aan NVT en de vo-school op Saba vier en een half klokuur.

In de uitsplitsing van de tijd naar de verschillende domeinen zijn er verschillen tussen scholen en leerjaren. Op de meeste scholen wordt in de onderbouw po relatief veel tijd besteed aan mondelinge vaardigheden en woordenschat, in de midden- en bovenbouw wordt de meeste tijd in het algemeen besteed aan leesvaardigheid (begrijpend lezen). De minste tijd wordt op alle scholen besteed aan schrijfvaardigheid. Hoewel de methodes weinig aandacht besteden aan spelling en grammatica, rapporteren de leerkrachten hier aanvullende materialen voor te gebruiken, vaak uit methodes die voor Europees Nederland zijn ontwikkeld, zoals *Taal actief*. Spelling en grammatica krijgen in het ERK tot en met niveau A2 geen aandacht en daarna in beperkte mate. De vo-school op

---

¹² Dat zijn: a. een examen Certificaat Nederlands als Vreemde Taal; b. een staatsexamen Nederlands als Tweede Taal; c. een centraal examen Nederlandse taal; of d. een staatsexamen Nederlands (*Staatscourant* 33842, juli 2021).

Sint-Eustatius besteedt de meeste tijd aan lezen (30%), vervolgens aan grammatica en spelling (20%), dan mondelinge taalvaardigheid (15%), gevolgd door woordenschat (10%) en schrijven (10%). Op de vo-school op Saba komen alle domeinen wekelijks aan bod. Ze geven geen percentages.

Sinds 2016 zijn de *Doorlopende leerlijnen Nederlands als sterke vreemde taal* (Hoogeveen et al., 2016b) uitgangspunt voor het NVT-onderwijs op Sint-Eustatius. Aanleiding voor de ontwikkeling ervan was de transitie van Nederlands naar Engels als instructietaal op Sint-Eustatius. De NVT-leerlijnen zijn gebaseerd op de ERK-niveaus voor moderne vreemde talen en lopen vanaf de voorschool tot en met klas 5 van het vo (van niveau pre-A1 tot en met B2). De leerlijnen zijn uitgewerkt in periodeplanners, waarmee de scholen werken. Ze vormen de schakel tussen de leerlijnen en het onderwijsaanbod uit de methodes. Het vo werkt veelal met eigen planners. Leerlijnen en periodeplanners geven richting aan het uitgevoerde curriculum, maar geven geen zicht op wat er in de klassen precies gebeurt. Voor de praktijk op de scholen baseren we ons op gebruikte leermiddelen, rapportages van respondenten en op de literatuur (zie ook 1.2.2). Op beide eilanden werken leerkrachten in het po met speciaal voor de Bovenwindse eilanden ontwikkelde NVT-methodes. In groep 1-2 *Speel mee met John en Joonie* (niveau pre A1), in groep 3 en 4 *Leer mee met Sam & Saar* (niveau pre A1-A1) en in groep 5 - 8 *Nederlands onder de zon*, module 1 (niveau A1) en 2 (niveau A1 naar A2). De methodes voor de onderbouw po bieden vooral materialen voor mondeling taalonderwijs, woordenschat en enkele oefeningen voor technisch lezen. *Nederlands onder de zon* is ontwikkeld als een methode voor begrijpend lezen en woordenschat. Hoewel de methode ook ontwikkeld is voor de onderbouw vo (module 3: op weg naar A2) wordt er volgens de respondenten in het vo op beide eilanden nauwelijks mee gewerkt. Op Sint-Eustatius gebruikt men deel 1 en 2 van *Zebra+* (NT2-methode uit Europees Nederland), *Van A tot zin* (NT-2-oefeningen voor lastige woorden, spelling, uitspraak, woord- of zinsstructuur) en *Nieuwsbegrip*. Op Saba gebruikt men deel 1, 2 en 3 van *Zebra+*, *Nieuw Nederlands* als aanvulling daarop, *Klare taal* (basisgrammatica NT2) en *Dutch Grammar Reference* (interactieve website in meer talen, voor oefenen van grammatica, luisteren en woordenschat). De aanvullingen op de 'basismethode' tonen een sterk accent op grammatica. Op basis van informatie uit de werkgroepen en Bakker (2021a/b) en D'Haens (2021) signaleren we dat het onderwijsaanbod in het algemeen gekenmerkt wordt door:

- een sterke focus op woordenschat, grammatica en spelling;
- weinig aandacht voor spreekvaardigheid;

- weinig aandacht voor het taalleerproces (gebruik van strategieën, aandacht voor verschillende fasen bij het uitvoeringsproces van taaltaken)
- een productgerichte benadering: veel aandacht voor correct taalgebruik en vorm.

2.2.3 Gerealiseerd curriculum

Voor NVT in het vo zijn er geen bronnen die een beeld geven van de prestaties van leerlingen op stelselniveau, gebaseerd op wettelijke kaders en gemeten in gestandaardiseerde toetsen. De regelgeving over schooladvies en doorstroomtoets vo zijn grotendeels niet van toepassing op Sint-Eustatius en Saba: alleen de bepalingen over de toetsen verbonden aan een LVS gelden (*Ontwerp-regeling Besluit doorstroomtoetsen PO, Nota van toelichting*). Op dit moment wordt geen gebruik gemaakt van een LVS voor NVT. De vorderingen van de leerlingen worden tot dusver gepeild met methodegebonden toetsen. Daarnaast wordt op scholen op Sint-Eustatius de Drie-Minuten-Toets voor technisch lezen van Cito afgenomen, maar men twijfelt over de zin ervan. In klas 1 van het vo werd tot voor kort de Jongere-evaluatie (Taalunie) afgenomen. Deze is nu vervangen door de NVT Carib Toolkit. Volgens de resultaten over 2021-2022 (groep 8), scoorde het merendeel van de leerlingen voor de verschillende vaardigheden A1 en een niet onaanzienlijk deel beneden A1. De leerlijnen NVT gaan ervan uit dat alle leerlingen einde vo minimaal A1 bereiken.

3. Probleemanalyse

In het vorige hoofdstuk beschreven we de stand van zaken van de leergebieden Engels en NVT in het po en de onderbouw van het vo op basis van het beoogde curriculum (officiële documenten), het uitgevoerde curriculum (schoolpraktijk) en het gerealiseerde curriculum (resultaten). In aansluiting hierop identificeren we in dit hoofdstuk, op basis van onze waarnemingen in werkgroepen, de input uit de expertbijeenkomst en literatuur een aantal problemen. We ordenen deze in volgorde van het niveau waarop ze spelen: macro- (nationaal), meso- (school) en microniveau (klas).

3.1 Engels

Docenten en directies ervaren in vergelijking met NVT geen heel grote problemen met het Engels als schoolvak en instructietaal. Niettemin noemen ze een aantal complicerende factoren.

3.1.1 Grote diversiteit in de instroom

Met de toename van het aantal Spaanstaligen in de gemeenschap, is ook de (zij-)instroom in het onderwijs toegenomen van leerlingen die van huis uit geen Engels spreken. Dit levert problemen voor hen in de lessen Engels, maar ook bij de niet-taalvakken. Bij leerlingen met andere eerst verworven talen dan Engels wordt bij binnenkomst het taalvaardigheidsniveau Engels nog niet standaard vastgesteld (Bakker, 2021a/b). De po-school op Saba beschikte over een speciale 'English as an additional language' (EAL)-leerkracht voor deze leerlingen, maar dat is momenteel niet meer het geval. Op de po-scholen op Sint-Eustatius zijn er evenmin speciale voorzieningen voor leerlingen met een andere eerst verworven taal. Van een systematische aanpak om deze leerlingen te ondersteunen, is meestal geen sprake. Leerkrachten in het po en vo zijn weinig getraind in het verzorgen van Engels als tweede taal aan anderstaligen in de reguliere les. Ze vinden differentiëren lastig. Door de diversiteit in de instroom zijn de niveaoverschillen tussen leerlingen erg groot. Op een school ontbreekt differentiatiemateriaal voor zorgleerlingen.

3.1.2 Ontbreken van schooltaalbeleid

De meeste po-scholen beschikken niet over een systematisch schooltaalbeleidsplan op basis van een visie op taal en taalvaardigheid Engels en NVT,

met concreet geformuleerde doelen en activiteiten.¹³ In het vo is de situatie wisselend. Ook weet niet iedereen wat een schooltaalbeleidsplan inhoudt. Wanneer ernaar wordt gevraagd, geven respondenten het PTA als voorbeeld. Op beide eilanden wenst men de aanstelling van een taalcoördinator/projectleider taalbeleid. Op Sint-Eustatius wordt gerapporteerd dat het netwerk NVT Carib, waaraan scholen verplicht moeten deelnemen, voor hen (nog) niet veel oplevert. Van afstemming tussen de curricula voor Engels en NVT (bijvoorbeeld thema, woordenschat, transfer van strategieën) is veelal geen sprake. Volgens sommigen is dit deels te wijten aan het feit dat vooral in het vo voor NVT vakdocenten worden ingezet, wat afstemming bemoeilijkt. In 2018 constateerde de Inspectie na een bezoek aan de SCS op Saba, dat leerkrachten van niet-taalvakken hun lessen kwalitatief nog kunnen verbeteren als ze aandacht besteden aan de talige aspecten. In de evaluatie van de tweede Onderwijsagenda (2021) en de brief daarover van de Onderwijsminister aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer, wordt gemeld dat een gedeelde visie voor het taalbeleid op de scholen ontbreekt en er sprake is vakoverstijgend taalbeleid.

3.1.3 Standaard en lokaal Engels

Veel leerlingen spreken van huis uit een lokale variant van het Engels. Faraclas et al. (2013) signaleren dat de overgang daarvan naar Standaard Engels in de eerste leerjaren aandacht behoeft. Respondenten geven aan dat het leren beheersen van het Standaard Engels van veel leerlingen extra inspanning vraagt. Toch gaat het onderwijsaanbod meestal uit van Standaard Engels als moedertaal (de po-methode is een Amerikaanse moedertaalmethode) en niet van Standaard Engels als een additionele taal die gericht moet worden ontwikkeld. Faraclas et al. (2013) en Bakker (2021a/b) brengen dit als probleem naar voren. Sommige respondenten geven aan het problematisch te vinden, wanneer leerkrachten Stataans/Sabaans Engels in de instructie gebruiken, omdat dit niet bijdraagt aan het beheersen van het Standaard Engels.

3.1.4 Geen zicht op prestaties

Drenthe et al. (2014) adviseren voor Engels einde vo de ERK-niveaus B1 en B2 voor de CSEC-leerlingen. We weten niet of die niveaus worden gehaald. Voor de beheersing van het Engels aan het einde van het vo is tot dusver geen streefniveau bepaald en zijn er geen gestandaardiseerde toetsen. Uit Bakker (2021a/b) blijkt dat de taalvaardigheid Engels met de leerjaren groeit in po en

---

¹³ Wij hanteren een brede definitie van schooltaalbeleid: de structurele en strategische poging van een schoolteam om de onderwijspraktijk aan te passen aan de taalleerbehoeften van de leerlingen, met het oog op het bevorderen van hun algemene ontwikkeling en het verbeteren van hun onderwijsresultaten (SLO 2019).

vo en dat deze voldoet aan de basisvereisten van het CSEC-examen. Zij stelt echter dat de lat hoger dan dit examen zou moeten liggen en dat daarvoor een methode-onafhankelijk, aan het ERK gekoppelde assessment nodig is. Volgens haar is koppeling aan ERK geschikt voor Sint-Eustatius en Saba, omdat standaard Engels voor de meerderheid van de leerlingen niet de moedertaal is.

3.1.5 Disbalans tussen de domeinen

In het onderwijs ligt een sterke focus op spelling en grammatica en daarmee op correct taalgebruik en de vorm van taal (zie 2.1.2). Minder aandacht is er voor het taalleerproces (de verschillende fasen bij de uitvoering van taaltaken), het gebruik van strategieën en mondelinge taalvaardigheid. Deze is nodig voor het verwerven en verwerken van kennis in het kader van schoolsucces en voor de persoonlijke ontwikkeling van leerlingen, bijvoorbeeld om sociale contacten op te bouwen.

3.1.6 Onvoldoende aandacht voor 'comprehensive reading skills'

Werkgroepleden betrokken bij de revisie van de leerlijnen en respondenten bepleiten meer aandacht voor 'comprehensive and critical reading skills', ook met het oog op de andere vakken. Ook Bakker (2021a/b) wijst op tekortschietende 'critical thinking skill development' in het Engels. Hoewel in de leerlijnen en de methodes voldoende aandacht is voor hogere-orde-leesvaardigheid, komt dit in de onderwijspraktijk nog onvoldoende aan bod. Hogere-orde-leesvaardigheid en cognitief-academische taalvaardigheid (CAT) zijn ook van belang voor de andere vakken. Er is in de onderwijspraktijk nog weinig aandacht voor de systematische ontwikkeling van CAT.

3.2 Nederlands als vreemde taal

In vergelijking met Engels worden bij het schoolvak NVT meer en grotere problemen gesignaleerd. Deze worden hieronder uitgewerkt.

3.2.1 Wettelijke kaders sluiten niet aan

Drenthe et al. (2014) signaleren dat het *Besluit kerndoelen WPO BES* uitgaat van twee talen met een gelijkwaardige status, maar dat de kerndoelen het onderscheid moeten reflecteren tussen Engels als schoolvak en instructietaal en Nederlands als sterke vreemde taal.¹⁴ Nederlands heeft weliswaar de positie van sterke vreemde taal, voor NVT in het po op Saba en Sint-Eustatius gelden nog steeds de kerndoelen Nederlands uit Europees Nederland. Deze zijn ontwikkeld

---

¹⁴ Drenthe et al. (2014) en Faraclas et al. (2013) signaleren dat ook de *WPO BES* nog niet is aangepast aan de met de transitie gewijzigde situatie: in het po zijn nog steeds Engels en Nederlands als instructietaal mogelijk. Ze adviseren het betreffende artikel te formuleren op een wijze die recht doet aan de situatie op Sint-Eustatius en Saba.

voor onderwijsaanbod in een eerst verworven taal, voor een situatie waarin die taal ook instructietaal en omgevingstaal is (L1-context). Omdat op Sint-Eustatius en Saba Nederlands een vreemde taal is, zijn de leerlijnen en volgoetsen voor het po gekoppeld aan het ERK. Qua kerndoelen stoelt het schoolvak Nederlands in het po op een 'moedertaalperspectief', terwijl de ontwikkelde leerlijnen en volgoetsen stoelen op een 'vreemdetaalperspectief'. Kerndoelen enerzijds en leerlijnen en volgoetsen anderzijds sluiten dus niet op elkaar aan. Voor het vo zijn er geen kerndoelen en de eindniveaus zijn de niveaus uit het ERK. Respondenten merken op dat er in de aansluiting tussen po en vo frictie is tussen het Nederlandse systeem in het po met kerndoelen en leerlijnen en het CXC-systeem in het vo.

3.2.2 Grote diversiteit in de instroom

Respondenten in het vo op beide eilanden melden dat de niveauverschillen in de klassen erg groot zijn. Leerlingen uit het po stromen in met zeer uiteenlopende beginniveaus. In de onderbouw vo zitten leerlingen voor wie A2 het eindniveau zal zijn en leerlingen die B2 willen behalen, samen in de klas. Dit vraagt veel van de differentiatievaardigheden van leerkrachten: ze moeten werken met verschillende niveaus en leermiddelen. In het verleden is op Saba geprobeerd leerlingen te groeperen naar taalniveau, maar dat had geen succes.

3.2.3 Ontbreken van schooltaalbeleid

Zie Engels paragraaf 3.1.3.

3.2.4 Positie Nederlands als vreemde taal in het onderwijs

In de evaluatie van de Tweede Onderwijsagenda wordt gemeld dat op Sint-Eustatius en Saba, in tegenstelling tot Bonaire, Nederlands is geaccepteerd als vreemde taal (Buys, 2021). Uit bijeenkomsten met de werkgroepen komt voor Sint-Eustatius een ander beeld naar voren. Het aantal uren NVT in het po op Sint-Eustatius is min of meer gelijk gebleven aan het aantal uit de tijd voor de transitie. Ook realiseert niet iedereen zich dat de keuze voor Nederlands als vreemde taal gevolgen moet hebben voor de doelen, het onderwijsaanbod en de eindniveaus van het vak NVT (zie ook 3.2.7). Zo past het afnemen van DMT- en AVI-toetsen niet bij het onderwijsaanbod van een vreemde taal op de voor po relevante niveaus A1 en A2. De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat niet iedereen op Sint-Eustatius even goed de consequenties beseft van de transitie naar Engels als instructietaal en de nieuwe status van het Nederlands als schoolvak, met in de bovenbouw van het vo de keuze tussen basis- en verdiepingsvak. Op Saba heeft Nederlands in het onderwijs al langer de positie als vreemde taal. Daar zijn de status en positie van het vak meer in overeenstemming met die van een schoolvak in een vreemde taal.

3.2.5 Ambities worden niet gehaald

Faraclas et al. (2013), Drenthe et al. (2014) en Bakker (2021a/b) wijzen erop dat vrijwel iedereen op Sint-Eustatius zeer hecht aan een goede beheersing van Engels en Nederlands. Voor de transitie was zowel de Nederlandse als de Engelse taalvaardigheid van leerlingen veel lager dan leeftijdgenoten in Europees Nederland en in Engelssprekende gebieden. Nederlands als instructietaal had een negatieve invloed op de prestaties bij Engels, Nederlands en de andere vakken. De verwachting was dat met de transitie naar Engels als instructietaal en het schoolvak Nederlands als 'sterke vreemde taal', het niveau van het Nederlands hoger zou worden (zie ook Taalunie, 2014). Deze verwachting is niet uitgekomen. In 2018 stelt de Examencommissie vast dat de resultaten voor het vak Nederlands in het vo tegenvallen (Inspectie van het Onderwijs, 2018). Uit de door GvP verstrekte resultaten van de NVT Carib Toolkit over het schooljaar 2021-2022 onder groep 8-leerlingen op Sint-Eustatius blijkt, dat veel leerlingen het vo binnenkomen met een niveau beneden A1 en aan het einde van de onderbouw van het vo nog onder A2-niveau zitten. Voor leerlingen die na de onderbouw doorstromen in CVQ met Nederlands als basisvak, is dit geen probleem; voor hen is A2 immers het gewenste eindniveau aan het einde van het vo. Voor leerlingen in CVQ met Nederlands als verdiepingsvak (B1) en voor leerlingen in CSEC, die niveau B1 moeten bereiken of zelfs niveau B2 (verdiepingsvak voor doorstroom naar hbo-opleidingen in Europees Nederland), is het behalen van die eindniveaus door de achterstand bij binnenkomst in het vo erg lastig. Respondenten stellen de haalbaarheid van B1 voor CVQ-leerlingen en vooral B2 voor CSEC-leerlingen, waarmee doorstroom naar Nederlandstalig mbo- en hbo-onderwijs mogelijk is, dan ook ter discussie. Deze niveaus lijken te ambitieus voor de meeste leerlingen. Een ander probleem is dat leerlingen die willen instromen in Engelstalig vervolgonderwijs in Europees Nederland, ook niveau B2 voor Nederlands moeten halen (*Staatsblad* 166, 2021, *Nota van toelichting*, p. 28). Dit is vreemd, omdat voor maatschappelijk functioneren niveau B1 als ruim voldoende beschouwd wordt.

Al in 2017 signaleerde de Inspectie dat, met de invoering van Engels als instructietaal op Sint-Eustatius, de zorg is toegenomen dat leerlingen niet het niveau bereiken dat nodig is voor doorstroom naar Nederlandstalige vervolgonderwijs. Bij velen op Sint-Eustatius bestaat nog steeds de wens en verwachting dat *alle* leerlingen na het vo voldoende Nederlands taalvaardig moeten zijn om in te stromen in Nederlandstalig vervolgonderwijs. Ook bestaat de vrees dat het moeilijk wordt later werk te vinden bij de Nederlandstalige overheid op Sint-Eustatius en Saba.

Op Saba zijn er minder leerlingen die willen doorstromen naar Nederlandstalig vervolgonderwijs dan op Sint-Eustatius. Sabaanse leerlingen stromen steeds meer uit naar Amerikaans vervolgonderwijs.

3.2.6 Ontbreken van passende toetsen/examens

Voor de beheersing van NVT aan het einde van het po is er geen aan het ERK gekoppelde gestandaardiseerde toets. Voor het einde van het vo wordt het CNaVT- examen van de Taalunie gebruikt voor leerlingen met het verdiepingsvak Nederlands. Dit examen (B1: Maatschappelijk formeel en B2: Educatief Startbekwaam) is ontwikkeld voor volwassenen en heeft betrekking op (beroeps)situaties die niet passen bij vo-leerlingen. Bovendien is de toets ontwikkeld voor Europees Nederland, waardoor de Caribische context ontbreekt. De luisterteksten zijn door Vlamingen ingesproken moeilijk verstaanbaar voor leerlingen die het Vlaams niet kennen.

3.2.7 Discrepancie doelen/methodes en onderwijspraktijk

Er is een discrepantie tussen enerzijds de doelen uit de leerlijnen en de methodes en anderzijds de uitgevoerde praktijk. Hoewel de NVT-leerlijnen en de in het po gebruikte methodes in de lijn van vreemde taalonderwijs in het po weinig aandacht besteden aan spelling en grammatica, constateren we op basis van informatie van respondenten en uit onderzoek (Bakker, 2021a/b; D'Haens, 2021) dat in de klassenpraktijk nog steeds veel aandacht en tijd besteed wordt aan spelling en grammatica. Zo worden klankonderscheidingsoefeningen uit *Sam & Saar* gebruikt als spellingsoefeningen en worden schriftelijke activiteiten, bedoeld voor groep 4 wanneer leerlingen al in het Engels zijn gealfabetiseerd, aangeboden aan leerlingen uit groep 3. Bakker (2021a/b) signaleert daarnaast dat leerkrachten de communicatieve activiteiten uit het nieuwe lesmateriaal omvormen tot de hen bekende *drill and kill instruction*. Ook worden er voor spelling aanvullende materialen uit Nederlandse moedertaalmethodes gebruikt, zoals *Taal actief*. Respondenten signaleren dat de communicatieve vaardigheden van leerlingen te wensen overlaten (bijvoorbeeld zich presenteren) en dat ze problemen hebben met praktische vaardigheden zoals het invullen van formulieren in het Nederlands.

De NVT-leerlijnen en het methodeaanbod zijn gericht op communicatieve vaardigheden die met elkaar samenhangen, in lijn met het ERK. In de klassenpraktijk echter, zo constateert D'Haens (2021), worden de verschillende taalvaardigheden zelden geïntegreerd aangeboden, wat vooral op de hogere niveaus wenselijk is. We concluderen dat de huidige klassenpraktijk meer kenmerken heeft van traditioneel moedertaalonderwijs dan van communicatief vreemde taalonderwijs.

3.2.8 Onvolledig aanbod in methodes

Ten aanzien van het methodeaanbod wordt een aantal problemen gerapporteerd. Zo is er voor het po geen onderwijsleermateriaal dat het aanbod voor alle domeinen en vaardigheden in alle leerjaren dekt. In het materiaal voor de eerste vier leerjaren ontbreekt vanaf thema 8 van *John & Joonie* een handleiding (lesbrief) bij de thema's. Ook wordt een kloof ervaren tussen het aanbod in de eerste vier leerjaren en het aanbod in *Nederlands onder de zon* (groep 5-8). Deze methode is ontwikkeld voor de domeinen begrijpend lezen en woordenschat en is geen complete taalmethode. Respondenten ervaren de methode, en vooral de teksten erin, als moeilijk voor de leerlingen: te lange teksten, te lange zinnen, te veel onbekende woorden. Zo is er een school die de modules voor groep 5 gebruikt in groep 8. Ook wordt een goede opbouw van receptieve naar productieve vaardigheden gemist. Wilkens & Elzinga (2023) onderzochten de kwaliteit van het lesmateriaal uit *Nederlands onder de zon* met specifieke aandacht voor NVT. Daarnaast keken ze of het voldoet aan wat docenten nodig hebben om goed NVT-onderwijs te geven. Ze concluderen dat de handleiding informatie over NVT mist: aandacht voor de overgang van DAT naar CAT, scaffolding, effectieve feedback, overgang van receptieve naar productieve vaardigheid binnen lessenseries/thema's, aandacht voor en gebruik van de thuistaal, formuleren van leerdoelen en taakgerichte leersituaties. Ook de koppeling aan het ERK kan duidelijker. In vooral module 1 is structurelere aandacht voor differentiatie gewenst. Over de teksten in de methode raden Wilkens & Elzinga (2023) juist langere zinnen met verbindingswoorden aan. Ook de geraadpleegde experts delen de mening van de leerkrachten over de complexiteit van de teksten niet.

In het vo worden NT2-materialen uit Europees Nederland gebruikt die vaak gericht zijn op het inburgeringsexamen. Ze zijn onvoldoende aangepast aan Caribische leerlingen die Nederlands als vreemde taal leren. De veel gebruikte methode *Zebra+* heeft weinig materiaal voor schrijfvaardigheid. Respondenten en Drenthe (2014) geven aan dat er behoefte is aan een totaalmethode voor NVT, in een doorlopende lijn van po naar vo. Sommige respondenten hebben ook behoefte aan een CXC-syllabus voor NVT. Het vak staat nu los van het CXC-systeem en zou daarin moeten worden geïntegreerd.

4. Ontwikkelingen Engels en Nederlands als vreemde taal

In dit hoofdstuk gaan we in op de voornaamste ontwikkelingen voor de vakken Engels en NVT. We onderscheiden maatschappelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen in de leergebieden. Bij de beschrijving nemen we Engels en NVT samen.

4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

4.1.1 Kansengelijkheid en risico op laaggeletterdheid

De samenleving stelt steeds hogere eisen aan de taalvaardigheid van mensen. Om mee te kunnen doen in de samenleving, moet je je voldoende mondeling kunnen uitdrukken en goed kunnen lezen en schrijven. In het bevorderen van kansengelijkheid heeft het schoolvak Engels op Sint-Eustatius en Saba een belangrijke rol. De taalvaardigheid van leerlingen is immers van grote invloed op hun school- en studieloopbaan in Engelstalig onderwijs. Daarnaast is het gewenst dat alle leerlingen voldoende functioneel geletterd het vo verlaten, zodat ze volwaardig kunnen participeren in een geletterde, meertalige, pluriforme samenleving en zich een leven lang talig blijven ontwikkelen. Voor leerlingen die vervolgonderwijs aan Nederlandstalige opleidingen beogen, is het belangrijk dat leerlingen en hun ouders/verzorgers op de hoogte zijn van de vereiste instroomniveaus (niveau B1 voor mbo of B2 voor hbo). Leerlingen moeten NVT kunnen volgen als verdiepvak voor deze niveaus.

4.1.2 Meertalige maatschappij

Meertaligheid is een gegeven op beide eilanden en veel leerlingen gebruiken thuis een andere taal of taalvariëteit, al dan niet naast het Standaard Engels (zie ook hoofdstuk 1). Vrijwel iedereen moet dagelijks in verschillende contexten functioneren en heeft verschillende talen en taalvariëteiten nodig (Delarue, 2018). Door het taal- en cultuurbewustzijn van leerlingen te vergroten, ontwikkelen zij ook sensitiviteit en een open houding ten aanzien van talige en culturele diversiteit en identiteit en bouwen ze kennis op om de wereld te begrijpen en waarderen, contact met anderen te maken en een maatschappelijke positie te vinden. Een meertalige benadering in het onderwijs kan recht doen aan de meertalige samenleving en de rol en positie van de diverse talen daarin. Bakker (2021b, p. 205) merkt op dat daar ook waardering voor het Stataans/Sabaans Engels bij hoort en dat er op beide eilanden stappen

zijn gezet zijn om dit onder de aandacht te brengen (bijv. literair-culturele activiteiten, het woordenboek Sabaans Engels).

4.1.3 Digitale geletterdheid

De digitalisering van informatie en communicatie is de laatste twintig jaren enorm toegenomen, wat internationale contacten en de toegankelijkheid van informatie laagdrempeliger heeft gemaakt. Informatietechnologie dringt steeds sneller en dieper door in de maatschappij. Digitale geletterdheid vraagt van leerlingen dat ze bewust digitale vormen van informatieverwerking en -verstrekking leren gebruiken, zoals non-lineaire teksten (hypertekst) en multimodale teksten (een combinatie van geschreven tekst, afbeeldingen en/of gesproken tekst). Het gaat dan over informatie zoeken, deze kritisch beoordelen, selecteren, hoofd- en bijzaken kunnen onderscheiden, informatie gebruiken en zelf nieuwe (online) teksten produceren (Carretero et al., 2017). Geletterdheid is een voorwaarde voor het gebruik van internetvaardigheden (Van Deursen & Van Dijk, 2014). Dat onderstreept het belang van goed en geconcentreerd kunnen lezen (ook wel 'diep lezen' genoemd, zie Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019) en schrijven van digitale en niet-digitale teksten.

4.2 Ontwikkelingen in de leergebieden

4.2.1 Curriculaire ontwikkelingen

Er zijn de afgelopen jaren in verschillende projecten leerlijnen, periodeplanners en toetsen ontwikkeld. In 2021 gaf het ministerie van OCW aan SLO de opdracht om de leerlijnen Engels en NVT te reviseren voor beide eilanden (Hoogeveen & Snetselaar, 2023a/b). Bij de revisie zijn de leerlijnen Engels uitgebreid met doelen tot en met klas 3, omdat CCSLC de eerste drie leerjaren van het vo bestrijkt. Omdat de meeste scholen voor Engels zijn overgestapt op een nieuwe methode, was ook revisie van de periodeplanners gewenst. De actualisatie van de leerlijnen NVT, onder meer op basis van het supplement ERK (2018), en de beschikbaarheid van nieuw onderwijsmateriaal voor leerjaar 1 tot en met 4 van het po, maakten ook revisie van de periodeplanners voor NVT noodzakelijk. Aan de revisie van de periodeplanners voor beide talen wordt momenteel nog gewerkt. Bureau ICE ontwikkelt volgtoetsen Engels en NVT, voor beide talen gebaseerd op het ERK. De koppeling van Engels aan het ERK is gebaseerd op het feit dat de eerst verworven taal van veel leerlingen op de eilanden het Stataans of Sabaans Engels is, dat afwijkt van het Standaard Engels (zie ook Bakker, 2021a/b).

4.2.2 Meertaligheid als kans

Meertalig onderwijs kan recht doen aan de meertalige situatie op de eilanden. In de huidige po-kerndoelen voor Engels en Nederlands en in de CXC-syllabus is er

weinig aandacht voor dit meertaligheidsperspectief. In de herziene NVT-leerlijnen is meertalige competentie wel meegenomen, met name de subschalen 'meertalig begrip' en 'voortbouwen op meertalig repertoire'. Deze schalen kunnen bruikbaar zijn voor vertaling van meertaligheid naar kerndoelen voor NVT en Engels. Het concept 'language friendly school', dat de Saba Comprehensive school hanteert om ruimte te laten voor de eigen talen van leerlingen op het schoolplein, is een mooi begin, maar ontwikkelingen bij meertaligheid in het onderwijs gaan verder. Daarin is 'translanguaging' een belangrijk concept: leerlingen zetten hun volledige talenrepertoire gelijktijdig en flexibel in om te leren, ook als de leerkracht de talen niet kent. Het kan gaan om opzoekwerk of elkaar iets uitleggen. Functioneel meertalig leren (FML) gaat nog een stap verder: daarbij worden gericht en bewust kennis van de eerste taal en actieve werkvormen ingezet om de leerlingen te stimuleren hun volledige taalrepertoire te gebruiken om taalvaardiger te worden in de vreemde taal. Dat kan bijvoorbeeld door leerlingen samen te laten werken in groepjes, waarbij ze worden aangemoedigd naast de instructietaal hun eigen thuistaal te gebruiken. Bij het vergroten van taalbewustzijn kunnen leerlingen nadenken over vormaspecten en verbanden tussen talen. Metalinguïstisch inzicht in taal kan worden toegepast met contrastieve benaderingen. Leerlingen vergelijken de verschillen en overeenkomsten tussen de verschillende talen, bijvoorbeeld woorden, woorddelen of klanken (Duarte, 2022; De Graaf et al., 2019; Veerman et al., 2023; Williams, 2017).

4.2.3 Taal in andere vakken

Leerlingen hebben bij elk vak te maken met taal. Taal is immers een middel om te leren en onderwijs in andere vakken biedt een betekenisvolle context voor verbetering van de taalvaardigheid. Daarom is het belangrijk om bij het schoolvak Engels aandacht te besteden aan taal als middel om te leren (conceptuele functie van taal). Dat betekent aandacht voor algemene schooltaal en tekstgenres binnen het schoolvak Engels en aandacht voor taal en oefenmogelijkheden binnen de niet-taalvakken. Tot nu toe bieden de curricula van de andere leergebieden hiervoor onvoldoende geëxpliciteerde, vakspecifieke taaldoelen. Dat geeft weinig houvast bij het verbinden van talige kennis, vaardigheden en houdingen in deze vak- en leergebieden. Bij NVT wordt de conceptuele functie van taal belangrijker met het stijgen van de leerjaren. Om de aansluiting bij Nederlandstalige vervolgstudies te bevorderen, kan binnen NVT aandacht worden besteed aan algemene schooltaal en kunnen niet-taalvakken de NVT-les worden binnengehaald, bijvoorbeeld een les Nederlands combineren met een les Science.

5. Curriculaire uitdagingen Engels en Nederlands als vreemde taal

Uit het voorafgaande komen uitdagingen naar voren voor het ontwikkelen en actualiseren van kerndoelen Engels en NVT. Voor beide leergebieden moeten de kerndoelen voorzien in een goede communicatieve taalvaardigheid en in relevante kennis van taal en cultuur. Ter bevordering van kansengelijkheid moeten *alle* leerlingen hun taalvaardigheid kunnen ontwikkelen, door een rijk taalaanbod met gelegenheid tot kennisopbouw, ruimte voor de verschillende taalvaardigheden en betekenisvolle taaltaken. Zo kunnen ze met gelijke kansen succesvol participeren in een meertalig geletterde samenleving.

5.1 Schoolniveau

5.1.1 Breed gedragen meertalig schooltaalbeleid

Het is belangrijk dat scholen op beide eilanden kunnen beschikken over een schooltaalbeleidsplan, met aandacht voor alle relevante talen: Standaard Engels, Stataiaans/Sabaans Engels, NVT, Spaans en andere gesproken talen. Het is zaak bij de actualisatie van de kerndoelen de positie van het Standaard Engels (als schoolvak en instructietaal), NVT als schoolvak en de consequenties daarvan voor doelen, inhoud en didactiek te verduidelijken. Voor Engels is het belangrijk te laten zien hoe de relatie tot de niet-taalvakken in de praktijk kan worden ingevuld. Verder ligt er een uitdaging voor afstemming tussen de curricula Engels en NVT: hoe en waar kan thematische afstemming worden bereikt? Hoe kunnen meertaligheidsdoelen en aspecten van 'translanguaging' een plaats krijgen in de kerndoelen? (Bakker 2021a/b).

5.2 Engels

5.2.1 Niveaubepaling en toetsing

Het is gewenst ERK-streefniveaus te bepalen voor de beheersing van het Engels (ook als instructietaal) en deze einde po en einde CCSLC gestandaardiseerd te toetsen. Volgens Bakker (2021a/b) moet zo'n gestandaardiseerde toets niet alleen de inhouden en basisvaardigheden van de CXC-programma's bevatten, maar ook de kerndoelen Engels. Daarnaast is het, vanwege de diverse talige instroom, ook goed om bij binnenkomst standaard het taalvaardigheidsniveau vast te stellen van leerlingen met een andere eerst verworven taal.

5.2.2 Meer aandacht voor zij-instromers

Voor leerlingen voor wie het Engels, of de lokale variant daarvan, niet de eerst verworven taal is (zie hoofdstuk 1), met name zij-instromende nieuwkomers, zijn extra voorzieningen voor Engels als tweede taal gewenst, zoals het vaststellen van het niveau bij binnenkomst in de eerst verworven taal (vaak Spaans) en het Engels.

5.2.3 Aandacht voor de overgang naar Standaard Engels

Voor veel leerlingen vereist de overgang naar het Standaard Engels op school extra aandacht. Bakker (2021a/b) pleit dan ook voor aandacht en waardering voor het Stataans en Sabaans Engels in het curriculum. Onderwerpen van aandacht zijn het ontstaan van taalvariëteiten, karakteristieken van het Stataans/Sabaans Engels en het Standaard Engels en de overeenkomsten en verschillen tussen beide. Ook moeten leerlingen leren in welke context welke taal het beste gebruikt kan worden, met oog voor zaken als wisseling van code, 'translanguaging' en doel- en publiekgericht communiceren.

5.2.4 Betere balans tussen de taaldomeinen

Het verdient aanbeveling om de kerndoelen zo te beschrijven dat de verschillende taaldomeinen en de functies van taal evenwichtiger aandacht krijgen. Het is gewenst meer aandacht te besteden aan de domeinen en vaardigheden die nu onderbedeeld zijn, zoals communicatieve schrijfvaardigheid en mondelinge taalvaardigheid. Daarnaast is meer aandacht voor taal als middel om te leren belangrijk (conceptuele functie). Er ligt ook een uitdaging om de onderlinge samenhang tussen de taaldomeinen en de samenhang met de andere leergebieden meer aandacht te geven in betekenisvolle contexten. Ten slotte is aandacht gewenst voor persoonlijke en literair-culturele vorming (expressieve functie), niet alleen bij taal maar bijvoorbeeld in relatie tot burgerschap.

5.2.5 Stimuleren van hogere-orde-leesvaardigheid

Het is belangrijk dat het leesonderwijs bij het schoolvak Engels leerlingen aanzet tot lezen met diep begrip, zodat ze kritisch met informatie leren omgaan. Hiertoe zouden de kerndoelen voor het leesonderwijs meer kunnen sturen op doelgericht lezen, kritisch leren vergelijken en verwerken van bronnen op kwaliteit, bruikbaarheid en betrouwbaarheid (hogere-orde-denkvaardigheden). Dit geldt zowel voor literaire als zakelijke teksten in al hun verschijningsvormen, dus ook voor digitale bronnen, hypertexten en multimodale teksten. Deze teksten vragen om een uitbreiding van de lees- en schrijfvaardigheid in relatie tot digitale geletterdheid, waarbij ook begrijpend kijken en luisteren belangrijker worden. Er ligt dus een uitdaging om kerndoelen begrijpend lezen te ontwerpen die tegemoet komen aan de gesignaleerde problemen, waarbij meer ruimte is

voor taal- en kennisontwikkeling, die beide belangrijk zijn voor leesbegrip. Daarnaast is het in aanraking komen met een rijk en thematisch tekstaanbod gewenst: zowel literaire (fictie, non-fictie en poëzie) als zakelijke teksten uit heden en verleden met een rijke inhoud en een goede taalkwaliteit, in verschillende verschijningsvormen. Van belang is dat de teksten zo authentiek mogelijk zijn en ontleend worden aan betekenisvolle contexten: een blog over uniformen op school, een discussie op internet over de lokale politiek, een krantenartikel over toerisme.

5.3 Nederlands als vreemde taal

5.3.1 Passende kerndoelen

Voor NVT gelden ondanks de transitie nog steeds de kerndoelen Nederlands uit Europees Nederland. Deze doelen sluiten niet aan bij de positie van Nederlands op Sint-Eustatius en Saba (zie 3.2.1). Het is de vraag of actualisatie van de doelen voor Nederlands als school-, instructie- en omgangstaal mogelijk is, of dat er voor NVT beter een nieuwe set kerndoelen kan worden ontwikkeld, die past bij de positie van het Nederlands als vreemde taal. Het is zeer gewenst er bij de actualisatie van de kerndoelen rekening mee te houden dat er al leerlijnen voor NVT zijn. Dit is een andere route dan die in Europees Nederland, waar eerst de doelen zijn geactualiseerd, die vervolgens uitgewerkt gaan worden in leerlijnen.

5.3.2 Heroverwegen ambities en vaststellen niveaus

Dat de ambities niet gehaald worden, werpt de nodige vragen op. Bijvoorbeeld of er met het oog op instroom en doorstroom in het vo voor einde po niet meerdere (minimale) uitstroomniveaus moeten worden benoemd. Een tweede vraag is welke niveaus dat dan zouden moeten zijn? Moeten bijvoorbeeld leerlingen die in staat geacht worden door te stromen naar Academic stream, aan het einde van po tegen of op niveau A2 zitten om in het vo B1 of B2 te kunnen bereiken? Een derde vraag is of voor de verschillende vaardigheden verschillende niveaus moeten worden aangegeven. Het vaststellen van meerdere uitstroomniveaus in het po heeft alleen zin als het vo via een gedifferentieerde aanpak voortbordurt op de beoogde leerroutes van de leerlingen. Dit uiteraard met de mogelijkheid dat leerlingen zich tijdens de leerroutes in het vo zo kunnen ontwikkelen dat doorstroom naar hogere niveaus een haalbaar perspectief is. Het is een uitdaging om bij het ontwikkelen/actualiseren van de kerndoelen rekening te houden met haalbare niveaus voor verschillende groepen leerlingen in relatie tot hun beoogde beroeps- en/of studieloopbaan.

5.3.3 Passende toetsen en examens

Naast de volgtoetsen NVT die in ontwikkeling zijn, zijn een gestandaardiseerde doorstroomtoets einde po en een toets aan het einde van de CCSLC-periode (onderbouw vo) het overwegen waard. Op basis van de resultaten van de doorstroomtoets kunnen leerlingen in het vo beter op maat worden bediend en is wellicht groepering op basis van ERK-niveaus mogelijk. De resultaten van de toetsen kunnen bepalen wat nog nodig is om de leerlingen naar het gewenste eindniveau te brengen (A2, B1 of B2).

5.3.4 Betere balans tussen de taaldomeinen

De NVT-leerlijnen zijn ten behoeve van de duidelijkheid onderscheiden in de gebruikelijke domeinen van taalonderwijs: luister-, spreek- en gespreksvaardigheid, leesvaardigheid en schrijfvaardigheid. In communicatie vinden lezen, luisteren, spreken en schrijven meestal in combinatie plaats. De opsplitsing in domeinen in kerndoelen en leerlijnen zorgt in de klassenpraktijk en toetsing vaak voor een eenzijdige focus op deelvaardigheden en de technische aspecten van taalgebruik. Integratie van vaardigheden en tussen vaardigheden en inhouden zijn juist onderdeel van de communicatieve en (meta)cognitieve dimensie van talen. Voorts ligt er een uitdaging bij NVT de bovenmatige aandacht voor grammatica en spelling in de oefeningen te verschuiven naar mondelinge vaardigheden en communicatieve, praktische taken in betekenisvolle contexten. D'Haens (2021) geeft aan dat meer nadruk gewenst is op authentiek taalgebruik, vanuit een communicatief doel, en stimulering van authentieke en persoonlijke mondelinge taalproductie.

5.3.5 Afstemming van kerndoelen op doelen uit leerlijn

De keuze voor de positie van het Nederlands op beide eilanden als *vreemde taal* heeft ertoe geleid dat er op basis van het ERK leerlijnen en methodes zijn ontwikkeld voor met name po (zie 2.2.2, 3.2.8 en 4.2.1). Het is wenselijk dat de doelen uit leerlijnen en methodes dan ook gereflecteerd worden in de geactualiseerde kerndoelen, zodat de discrepantie tussen het beoogde en uitgevoerde curriculum opgeheven kan worden. Om te bevorderen dat de onderwijspraktijk in lijn komt met de doelen, zijn echter ook acties op het terrein van leermiddelenontwikkeling en professionalisering van leerkrachten nodig (zie hoofdstuk 6).

6. Randvoorwaarden

Om de uitdagingen voor de actualisatie uit H5 en de implementatie te realiseren, moet aan een aantal randvoorwaarden worden voldaan. We gaan hier kort op in, waarbij Engels en NVT gezamenlijk aan bod komen.

6.1 Wetgeving en niveaus

Het is zaak het wettelijk kader in *Besluit kerndoelen WPO BES* aan te passen, zodat dit het onderscheid tussen de schoolvakken Engels en Nederlands als sterke vreemde taal reflecteert. Dit geldt ook voor het artikel in de *WPO BES*, dat nu twee instructietalen voor het po vastlegt. Daarnaast is het gewenst verschillende niveaus einde po vast te leggen voor Engels en NVT. Voor NVT in het vo bevelen we aan de in het *Besluit Saba Comprehensive School en Gwendolyn van Puttenschool BES* vastgelegde eindniveaus voor het verdiepingsvak NVT te heroverwegen (zie 3.2.5). Ook bepleiten we om de B2-eis voor het verdiepingsvak Nederlands te laten vallen als ingangsvoorwaarde voor Engelstalig vervolgonderwijs in Europees Nederland (zie 3.2.5).

6.2 Onderwijsleermaterialen voor Nederlands als vreemde taal

Omdat het aanbod in de methodes (zie 3.2.8) onvolledig is, is er grote behoefte aan nieuw, al dan niet aanvullend onderwijsleermateriaal voor NVT. Uit de respons van de scholen en experts blijkt een grote voorkeur voor een totaalmethode NVT, in een doorlopende lijn van po tot en met vo, aangepast aan leerlingen op Sint-Eustatius en Saba en vergezeld van een duidelijke handleiding. Deze methode moet, net als het materiaal dat al wel ontwikkeld is, uitgaan van Nederlands als vreemde taal, met gebruik van het ERK en de ontwikkelde leerlijnen. Belangrijk is ook dat thema's en onderwerpen aansluiten bij de Caribische context en dat er voldoende mogelijkheden zijn tot differentiatie.

6.3 Professionalisering

Respondenten melden dat sommige Europees-Nederlandse leerkrachten Engels onvoldoende (dat wil zeggen niet op het vereiste C1-niveau) beheersen om er bijvoorbeeld rekenen in te onderwijzen (zie ook Bakker 2021). Stataanse en Sabaanse leerkrachten beheersen het Standaard Engels soms onvoldoende. Daarnaast is met het oog op leerlingen met andere moedertalen, professionalisering van groepsleerkrachten in didactiek van het Engels als tweede taal aan te raden (zie ook Bakker 2021a/b). Ten slotte is voor deze leerlingen een gespecialiseerde EAL-leerkracht (English as an additional

language) belangrijk, die extra lessen verzorgt, gekoppeld aan het reguliere curriculum.

Op beide eilanden worden ook in het po vaak vakleerkrachten Nederlands ingezet. Het verloop onder die leerkrachten is groot, wat de stabiliteit en continuïteit in het curriculum niet bevordert. Daarnaast lijken groeps- en vakleerkrachten niet altijd volledig toegerust om een effectieve, communicatieve vreemdetaalaanpak toe te passen. Dit wreekt zich in het bijzonder bij het onderwijs aan jonge kinderen. Bij hen ligt het accent op mondelinge communicatie.

Respondenten uit de werkgroepen hebben voor NVT aangegeven meer ondersteuning nodig te hebben bij het implementeren van de ontwikkelde leerlijnen en bij de periodeplanners die in ontwikkeling zijn. De ervaring in het ontwikkelproces leert dat leerkrachten het koppelen van doelen uit de leerlijnen aan hun onderwijsleermaterialen heel lastig vinden. Dit betekent dat er nog onvoldoende begrip is van de relatie tussen de doelen uit de leerlijnen en de gebruikte methodes. Daarnaast is verdere scholing op het gebied van NVT-didactiek gekoppeld aan de leerlijnen en periodeplanners gewenst om de doelen in de praktijk te realiseren. Ten slotte verdienen differentiatievaardigheden aandacht, gegeven de grote niveauverschillen.

7. Referenties

Bakker, T. (2021a). *Language Planning and Policy in Education Saba, Caribbean Netherlands*. OCW Caribisch Nederland.

Bakker, T. (2021b). *Language Planning and Policy in Education St. Eustatius, Caribbean Netherlands*. OCW Caribisch Nederland.

Britt, M.A., & Rouet J-F. (2012). Learning with multiple documents: Component skills and their acquisition. In J. R. Kirby, & M. J. Lawson (Eds.), *Enhancing the quality of learning. Dispositions, instruction, and learning processes* (pp. 276-314). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139048224>

Buys, M. (2021). *Evaluatie Tweede Onderwijsagenda Caribisch Nederland 2017-2020*. https://www.eerstekamer.nl/overig/20210708/evaluatie_tweede_onderwijsagenda/document3/f=/vlkch545eltd_opgemaakt.pdf

Carretero, S., Vuorikari R. & Punie, Y. (2017). *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for citizens. With eight proficiency levels and examples of use*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2760/38842>.

D'Haens, A. (2021). *Nederlands op Saba en Statia. Overzicht professionalisering*. In Bakker, T., 2021a en 2021b. OCW Caribisch Nederland.

Delarue, S. (2018). 10 cruciale inzichten over meertaligheid en taalverwerving. *FONS*, 3(2), 42-44.

Deursen, A.J.A.M. van & Van Dijk, J.A.G.M. (2014). Modeling traditional literacy, Internet skills and Internet usage: An empirical study. *Interacting with computers*, 28(1), 13-26. <https://doi.org/10.1093/iwc/iwu027>

Drenthe, T., Allen, R.M., Meijnen, W., Oostindie, G., & Leeuwen-Laan, M. van (2014). *Haalbaarheidsonderzoek instructietaal Sint-Eustatius. "It takes an island to raise our children"*. <https://www.eerstekamer.nl/overig/20140619/haalbaarheidsonderzoek/document>

Duarte, J. (2022). Meertaligheid als cruciaal identiteitskenmerk. Een driehoeksperspectief voor het onderwijs. *Levende Talen Magazine* 109(3), 14-19.

Faraclas, N., Kester, E., & Mijts, E (2013). *Language of instruction in Sint-Eustatius. Report of the 2013 research group on language of instruction in Sint-Eustatius*. Ministerie van OCW/RCN.

https://www.eerstekamer.nl/overig/20140619/language_of_instruction_in_sint/document

Fasoglio, D. & Tammenga, M. (2021). *Startnotitie moderne vreemde talen. Bovenbouw voortgezet onderwijs*. SLO.

Groenendijk, T., & Hoekstra, G. (2023). *Startnotitie Friese taal en cultuur. Actualisatie examenprogramma's*. SLO.

Graaf, A. de, Delarue, S. & De Coninck, K. (2019). *Antwoorden op vragen over omgaan met meertaligheid in het onderwijs in het Nederlandse taalgebied*.

<https://taalunie.org/publicaties/53/antwoorden-op-vragen-over-omgaan-met-meertaligheid-in-het-onderwijs-in-het-nederlandse-taalgebied>

Hoogeveen, M. (red.), Courtar, R., Duiveman, D., Skeete, L., Smith, C. & Thomas, T. (2016a). *Continuous learning strands. English – Sint-Eustatius*. SLO.

Hoogeveen, M., (red.), Courtar, C., Look, A., Peroti, H., Richardson, T., Vaan, K. de & Weeling, N. (2016b). *Doorlopende leerlijnen Nederlands als sterke vreemde taal*. SLO.

Hoogeveen, M., & Snetselaar, M. (2023a). *Doorlopende leerlijnen Nederlands als sterke vreemde taal. Een revisie en actualisatie van de leerlijnen uit 2016*. SLO.

Hoogeveen, M., & Snetselaar, M. (2023b). *Continuous learning strands English. A revision and actualisation of the learning strands English 2016*. SLO.

Inspectie van het Onderwijs (2017). *De ontwikkeling van het onderwijs in Caribisch Nederlands 2014-2017*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen.

Inspectie van het Onderwijs (2018). *Kwaliteitsonderzoek bij de Saba Comprehensive School*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen.

Inspectie van het Onderwijs (2023). *Herstelonderzoek primair onderwijs bij de Sacred Heart School 2022*. Ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen.

Ministerie van OCW (2021). *Voortgang Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in het Caribisch deel van het Koninkrijk* (brief aan de Tweede Kamer en aan de voorzitter Eerste Kamer). <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-c1b9c4ec-3055-49d1-babe-a807162daf0f/pdf>

Pleumeekers, J., & Prenger, J. (2022). *Startnotitie kerndoelen Nederlands*. SLO

Raad voor Cultuur & Onderwijsraad (2019). *Lees! Een oproep tot een leesoffensief*.

<https://www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2019/06/24/leesadvies>

SLO (2019) Vakspecifieke thema's. https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/?mode=zoek&Zoe_Selected_facet%3AVak=187&Zoe_Selected_facet%3ASector=4&pager_page=1

SLO (2021). Rijke teksten en wereldoriëntatie. <https://www.slo.nl/thema/meer/samenhang-primair-onderwijs/taal-samenhang/rijke-teksten/>

SLO (2023). Meertaligheid. <https://www.slo.nl/thema/vakspecifieke-thema/mvt/meertaligheid/>

Taalunie (2014). *Nederlands op z'n BEST. Advies over het 'Nederlands in Caribisch Nederland' naar aanleiding van de adviesvraag d.d. 11 maart 2014 van OCW aan de Taalunie ten aanzien van het onderwijs Nederlands in Caribisch Nederland*. https://www.eerstekamer.nl/overig/20141218/nederlands_op_z_n_best_adviesover/document

Taalunie (2019). Wat is de status van het Nederlands in Caribisch Nederland? <https://taalunie.org/actueel/42/wat-is-de-status-van-het-nederlands-in-caribisch-nederland>

Verman, E., Danbury, E., Duarte, J., & Gaikhorst, L. (2023). *Meertaligheid in het basisonderwijs. Handboek voor onderwijsprofessionals: hoe benut je de meertaligheid van leerlingen op school en in de klas*. Werkplaats Onderwijsonderzoek Amsterdam.

Wilkens, H., & Elzinga, J. (2023). *Nederlands onder de Zon. Een evaluatieonderzoek*. CLU Leermiddelen Adviescentrum.

Williams, M. (2017). Juffrouw taalt u met ons mee. In L. Echteld, E. Mijts, W. Rutgers, W. & R. Severing (Eds.) *Taalbeleid in het Caribisch gebied; heden en in de nabije toekomst* (pp. 49-55). University of Curacao.

https://www.researchgate.net/profile/Ronald_Severing2/publication/319542865_Taalbeleid_in_hetCaribisch_Gebied_heden_en_in_de_nabije_toekomst/links/5c17a9b992851c39ebf3e944/Taalbeleid-in-het-Caribisch-Gebied-heden-en-in-de-nabije-toekomst.pdf

Wet- en regelgeving

Besluit doorstroomtoetsen PO (geldend vanaf 01-01-2023)

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0047568/2023-01-01>

Besluit Kerndoelen WPO-BES (geldend vanaf 1-12-2012)

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0029600/2012-12-01#:~:text=Bijlage%20kerndoelen%20WPO%20BES,-Toon%20relaties%20in&text=Basisonderwijs%20bevordert%20brede%20vorming%20van,kerndoelen%20zijn%20een%20operationalisering%20hiervan>

Besluit Saba Comprehensive School en Gwendolyn van Puttenschool BES (geldend vanaf 01-08-2022). <https://wetten.overheid.nl/BWBR0045020/2022-08-01/0>

Invoeringswet openbare lichamen Bonaire, Sint-Eustatius en Saba (17 mei 2010) op: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0028063/2021-07-01>

StatLine - Caribisch Nederland; gesproken talen en voertaal, persoonskenmerken. <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/82867NED/table?ts=1689608827353>.

Toetsbesluit PO (geldend vanaf 01-01-2023) op:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0035216/2023-01-01>.

Uitvoeringsbesluit WVO 2020 (geldend vanaf 29-03-2023) op:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0045787/2023-01-01>

WEB-BES (geldend vanaf 01-01-2023) op:

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0028395/2023-01-01>

WPO-BES (geldend vanaf 1-08-2023):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0030280/2023-08-01>

WVO 2020 (geldend vanaf 01-08-2023):

<https://wetten.overheid.nl/BWBR0044212/2023-08-01>

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

slo

Bezoekadres

Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres

Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40

E info@slo.nl

W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)

 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)